

Analýza poviedok z projektívneho testu Thematic Apperception Test podľa morfológie rozprávok Vladimíra Proppa

Tatiana Miškovová

Psychologický inštitút, Zürišská univerzita

1. Úvod

Projektívny test *Thematic Apperception Test* (TAT) je psychologický experiment, pri ktorom sa pokusným osobám ukáže séria desiatich obrázkov s výzvou, aby ku každému porozprávali krátku poviedku. Rozprávanie sa nahráva na magnetofón, celý experiment trvá asi hodinu. Autor tohto testu, americký psychiater Henry A. Murray, ho vyvinul v rokoch 1935 až 1943. Odvtedy vzniklo niekoľko spôsobov vyhodnocovania tohto testu; orientujú sa podľa rôznych teórií a chcú získať presný obraz buď o jednej povahovej črte testovanej osoby (napr. agresivita), o jednej motivácii (výkon) alebo o celej osobnosti. Keďže sú výsledky testu formálne veľmi rozmanité - napr. dotazník nám dodáva údaje, ktoré sa omnoho lepšie dajú porovnať a štatisticky spracovať -, musí každé štandardizované vyhodnotenie nevyhnutne vynechať zaujímavé informácie. V mojej diplomovej práci chcem zachytiť jeden z týchto fenoménov. Ide o mikropoviedky, ktoré majú určité znaky rozprávky alebo hrdinského mýtu.

Od čias Carla Gustava Junga zastávalo mnoho autorov a autoriek teóriu, že rôzne typy mýtov, ktoré sú rozšírené po celom svete, majú za tému rozličné stupne vývinu človeka ako individua. Rozprávka alebo hrdinský mýtus, v ktorom hrdina získa princeznú a kráľovstvo, resp. hrdinka získa princa a stane sa kráľovnou, má za námietku vývin dospelujúceho mladého muža alebo mladej ženy. Ide o témy odpútania sa od rodičov a vyriešenia vzťahu k nim, schopnosti výkonu, styku s druhým pohlavím, o problematiku identity, zabezpečenie existencie a rozhodnutie pre partnerstvo.

Ale čo je rozprávka? „Morfológia rozprávky“ je názov diela Vladimíra Proppa (1928, 1971), v ktorom štrukturalistickou metódou poukazuje na vlastnosti tradovaných ruských rozprávok. Opisuje elementy rozprávkovej štruktúry (funkcie), ich poradie a opakujúce sa sekvencie; definuje vyskytujúce sa postavy a funkcie, pri ktorých spoluúčinkujú. Takto vytvoril systém kategórií, ktorý dovoľuje objektívnu analýzu rozprávok, lebo nemá zámer interpretovať. Jeho metódu som si osvojila na analýzu mikropoviedok z testu TAT.

2. Hypotéza

Predpokladá sa, že mladí dospelí rozprávajú „lepšie“ rozprávkové mikropoviedky ako deti a mladiství, lebo rozprávka sa týka tém, ktoré sú pre nich aktuálne. Obsadenie rolí, použité elementy a ich kombinácia by v mikropoviedkach starších pokusných osôb mali skôr zodpovedať klasickej rozprávkovej schéme.

3. Metóda

Analyzujem archívny materiál, t. j. protokoly z TAT 127 pokusných osôb vo veku od 11 do 30 rokov, ktoré sa už predtým využili pri inom teste v biologicko-matematickom oddelení Psychologického inštitútu.

Výber rozprávkových mikropoviedok

Rozprávková poviedka z TAT musí spĺňať tieto kritériá:

1. prítomnosť funkcie „poškodenie alebo nedostatok“;
Napr.: Čarodejník uniesol princeznú; starý kráľ ochorel; chudobný pár by chcel mať deti.
2. prítomnosť funkcie „premiestnenie na miesto určenia“;
Napr.: Za siedmimi horami a za siedmimi dolami najdeš sklenený vrch; princezná je skrýta u slnečného kráľa; voda života je v studničke na konci sveta.
3. najmenej ešte jedna ďalšia z 31 Proppových rozprávkových funkcií;
4. znaky všeobecnej platnosti:
buď symbolika (rozprávkové postavy, čarodejné predmety, okrem toho aj reálne predmety a postavy, keď majú v poviedke zvláštny význam: divá zver > nebezpečenstvo, svetlo > zmena mysle, biely vták > nepokoj)
alebo odcudzenie (mýticky, historicky slávne osobnosti, science fiction, cudzie krajiny alebo iné fantastické elementy);
5. Okrem hrdinu/hrdinky ešte jedna ďalšia z Proppových rozprávkových postáv (škodca, darca, pomocník, hľadaná postava, falošný hrdina/ falošná hrdinka).

Kódovanie

Rozprávkové mikropoviedky kódujem podľa Proppovho zoznamu funkcií, pričom zaznamenávam aj poradie. Kódy jednotlivých kategórií, t. j. funkcií bolo treba doplniť. Pre funkciu prenasledovanie (presledovanie) napr. má Propp sedem kódov: